

Kan en profesjonell yrkesutøver være Facebook-venn med en bruker?

Tekst:
Cecilie Storm
Nylig utdannet
vernepleier ved
Høgskolen
i Bergen

I dette essayet reflekterer jeg rundt et etisk dilemma. Hva er et etisk dilemma? I følge Aadland (2007:4) er det valg hvor handlingene både har minus- og plussider. Uansett hva man velger å gjøre i situasjonen vil noen verdier bli krenket. Spørsmålet er hvilke, og om man kan finne en måte å balansere de ulike hensynene.

Det er alltid kjekt å komme på jobb de helgene jeg arbeider med Tom, som jeg kaller ham her. Det føles nesten ikke som arbeid, mer som jeg skal tilbringe 7,5 timer med en kompis. I helgene finner vi alltid på ekstra kjekke ting. Vi går turer, går på kino, går på teater, går ut og spiser sammen og så videre. Vi er begge i 20-årene. Det at hans mentale alder er beregnet til rundt 9-12år merker jeg lite til. De dagene vi ikke finner på noe ekstraordinært sitter vi ofte i leiligheten hans og redigerer filmer eller sitter på dataen hans. For ikke lenge siden registrerte

Hva er en god balanse mellom privat, personlig og profesjonell relasjon?

Tom seg som bruker på nettstedet Facebook. En dag vi sitter på dataen hans spør han meg om jeg også har Facebook. Det har jeg. Han spør om han kan få lov til å legge meg til som venn slik at vi kan snakke sammen hver dag. Dette setter meg litt ut.

Hvorfor blir jeg satt ut? Først og fremst vet jeg ikke om jeg har lov til å legge han til. I tillegg er jeg mer personlig og privat på min Facebook enn på arbeid, noe som gjør meg usikker på om jeg ønsker å dele disse sidene av meg selv med han. Først og fremst kjenner Tom meg som den personen jeg er på arbeid, og ikke den jeg er privat. Men er det riktig å være så forskjellig privat og på arbeid at jeg trenger å skjule det? Hva er en god balanse mellom privat, personlig og profesjonell relasjon?

Cecilie Storm

Funksjonsnedsettelsen

Tom har psykisk utviklingshemming i lett grad. Hva er psykisk utviklingshemming? Verdens helseorganisasjons diagnose-manual beskriver det som en:

Tilstand av forsinket eller mangelfull utvikling av evner og funksjonsnivå, som spesielt er kjennetegnet ved

hemming av ferdigheter som manifesterer seg i utviklingsperioden, ferdigheter som bidrar til det generelle intelligensnivået, for eksempel kognitive, språklige, motoriske og sosiale

(Helsedirektoratet 2012).

Det finnes flere grader av psykisk utviklingshemming. Tom er lettere psykisk utviklingshemmet. Det innebærer ifølge Helsedirektoratet (2012) å ha en IQ mellom 50 og 69 hos voksne. Mental alder er anslagsvis fra 9 til under 12 år. Holden (2008:23) utdyper dette:

I voksen alder kan de lære nok sosiale ferdigheter og fungere godt nok i arbeidslivet til å klare seg selv, men kan trenge veiledning, støtte og bistand i kompliserte sosiale og økonomiske situasjoner. Med riktig støtte kan de fleste med lett psykisk utviklingshemning klare seg godt i samfunnet, enten alene eller i bofellesskap med andre

(Holden, 2008:23).

Han er den i bofellesskapet som klarer seg best alene. Av denne grunn er det sjelden at en hjelper i løpet av sin vakt kun har ansvar for ham

Tom har fått en jobb hvor han arbeider med å smøre rundstykker i en kafé. Han elsker jobben sin. Han klarer seg veldig greit selv, men trenger hjelp i kompliserte sosiale og økonomiske situasjoner. Han er den i bofellesskapet som klarer seg best alene. Av denne grunn er det sjelden at en

Kan ikke også det være et uttrykk for at han identifiserer seg mer med sine hjelpere, enn med beboerne?

hjelper i løpet av sin vakt kun har ansvar for ham, men gjerne også en eller to andre av beboerne. Tom har ofte uttrykt at han mener dette er dumt og urettferdig. Tidvis har jeg merket at dersom Tom, jeg, og en annen beboer for eksempel skal spise middag sammen, og den andre beboeren har tydelige preg av sin utviklingshemming ved matbordet, bryter Tom ut i latter. Han vender seg til meg, og mot den andre personen, og ler fordi personen skiller seg ut. Det kan oppstå mange slike situasjoner i løpet av dagen. I slike situasjoner virker det som at han prøver å uttrykke at «han og jeg er like», den andre

Er det i det hele tatt lov å legge til en bruker som venn på Facebook?

er «annerledes». Jeg tenker dette er sentralt å trekke frem også i sammenheng med at han ønsker å legge meg til på Facebook. Kan ikke også det være et uttrykk for at han identifiserer seg mer med sine hjelpere, enn med beboerne? Hvordan skal jeg så forholde meg til situasjonen som profesjonsutøver? Jeg ønsker å finne mer ut om dette. Først og fremst hva som er riktig å gjøre i forhold til loven, men også hva som er riktig å gjøre i forhold til relasjonen oss i mellom. Er det i det hele tatt lov å legge til en bruker som venn på Facebook?

Lovene

Finnes det noen i lovene som sier noe om hva man er pliktig å gjøre i slike situasjoner? Jeg finner ingenting som går direkte på temaet, men ønsker å trekke frem de lovene jeg tenker er sentrale i forhold til meg som yrkesutøver i situasjonen.

I Helsepersonelloven kapittel 5 § 21 står det:

Helsepersonell skal hindre at andre får adgang eller kjennskap til opplysninger om folks legems- eller sykdomsforhold eller andre personlige forhold som de får vite om i egenskap av å være helsepersonell.

Dette vil si at helsepersonell har taushetsplikt i forhold til personlige forhold de får kjennskap til ved sin arbeidsplass. Som fagperson i forhold til en bruker som ønsker å legge deg til på sin profil på et offentlig nettverk blir det viktig å sjekke om taushetsplikten du har kan komme i veien for dette.

I Helsepersonelloven kapittel 2 § 4 står det om faglig forsvarlighet:

Helsepersonell skal utføre sitt arbeid i samsvar med de krav til faglig forsvarlighet og omsorgsfull hjelp som kan forventes ut fra helse-

Både når det gjelder taushetsplikt og faglig forsvarlighet er det nok litt i grenseland å legge til en bruker som Facebook-venn.

Idet jeg legger til Tom på Facebook vil hans profilbilde være tilgjengelig, og det vil være mulig for mine venner og klikke seg inn på hans profil via min.

personellets kvalifikasjoner, arbeidets karakter og situasjonen for øvrig.

I forhold til Tom som ønsker meg som venn på Facebook mener jeg både reglene om forsvarlighet og taushetsplikt er relevant. Både når det gjelder taushetsplikt og faglig forsvarlighet er det nok litt i grenseland å legge til en bruker som Facebook-venn. I mitt arbeid med Tom er vi ofte ute og koser oss på sosiale sammenkomster. Noen ganger støter vi på venner av meg tilfeldig på gaten. I slike situasjoner sier jeg bare «hei» og går videre, men mine venner har allikevel et ansikt knyttet til Tom. Idet jeg legger til Tom på Facebook vil hans profilbilde være tilgjengelig, og det vil være mulig for mine venner og klikke seg inn på hans profil via min. Av den grunn vil det å legge til en bruker som Facebook-venn kunne være uforsvarlig i forhold til taushetsplikten.

I Pasient og brukerrettighetsloven kapittel 3 § 1 står det at:

Pasient og bruker har rett til å medvirke ved gjennomføring av helse- og omsorgstjenester. Pasienten har herunder rett til å medvirke ved valg mellom tilgjengelige og forsvarlige undersøkelses- og behandlingsmetoder. Medvirkningens form skal tilpasses den enkeltes evne til å gi og motta informasjon.

Hva vil det si for Tom å kunne medvirke i denne situasjonen? Er vennskap på Facebook en del av hans omsorgstjeneste? Jeg mener at det ikke det er det. Facebook er noe jeg velger å bedrive på min fritid. Det er ikke en del av mitt arbeid, og ikke noe som handler om hans tilbud. Jeg velger likevel å trekke frem hva jeg tenker det vil si å medvirke for Tom i denne situasjonen. Det kan handle om å inkludere ham i en diskusjon med de ansatte om situasjonen og opplyse han om fordeler og ulemper med et slikt vennskap, for deretter å gi ballen videre til ham og høre hva han mener når alle fakta er lagt på bordet.

Samtidig tror jeg at det å la Tom medvirke i situasjonen kan være problematisk. Det er ikke sikkert han forstår konsekvensene av å følge lover, eller hvorfor vi gjør det til en så stor sak i det hele tatt. Dersom jeg velger å ikke godta forespørselen hans på Facebook, og han gjør seg vrang, tenker jeg likevel at det er veien å gå.

I pasient og brukerrettighetsloven kapittel 3 § 1 andre ledd står det at:

Tjenestetilbudet skal så langt som mulig utformes i samarbeid med pasient og bruker. Det skal legges stor vekt på hva pasienten og brukeren mener ved utforming av tjenestetilbud.

Kan denne situasjonen handle om å utforme tjenestetilbudet til Tom? Det å gi Tom muligheten til å påvirke sitt tjenestetilbud i situasjonen er et sentralt aspekt å ta med videre. Samtidig tenker jeg det er sentralt å se hva selve formålene med loven

er. I Pasient og brukerrettighetslovens § 1-1 er et av formålene å «... bidra til å sikre tjenestetilbudets kvalitet.»

Hva vil det si å sikre tjenestetilbudets kvalitet i denne situasjonen? Kan et slikt vennskap styrke tjenestetilbudet på noen

Hvordan forklarer jeg at vi er venner, når jeg samtidig takker nei til å være vennen hans i offentlighet?

måte eller vil det kun bli svekket? En eventuell styrke ved et slikt vennskap kan være full tilgang til sin hjelper, noe som eventuelt kan styrke relasjonen. Samtidig tror jeg at for mye innsyn også kan være en ulempe for relasjonen. Hvorfor? Dette kommer jeg nærmere innpå etter hvert.

Hvis jeg velger å følge lovene i forhold til profesjonelle grenser og retningslinjer vil jeg avslå forespørselen hans på Facebook. Hvordan vil dette virke inn på relasjonen oss i mellom? Hvordan forklarer jeg at vi er venner, når jeg samtidig takker nei til å være vennen hans i offentlighet? Hvordan ser situasjonen ut fra Tom sitt ståsted?

Et av formålene i pasient og brukerrettighetsloven § 1-1 er at:

Lovens bestemmelser skal bidra til å fremme tillitsforholdet mellom pasient og bruker og helse- og

Dersom jeg avslår ham som venn, føler han fortsatt da at jeg respekterer han?

omsorgstjeneste, fremme sosial trygghet og ivareta respekten for den enkelte pasients og brukers liv, integritet og menneskeverd.

Å legge til Tom på Facebook ville komme ikonflikt med taushetsplikten. Et dilemma er likevel det som står i formålet med loven om å fremme tillitsforhold og ivareta respekten. Dersom jeg avslår ham som venn, føler han fortsatt da at jeg respekterer han? Vi er jo venner, en del av å være venner er å ha tillit til hverandre. Dersom jeg avslår ham som venn, kan han da fortsatt ha tillit til meg? Hva er egentlig tillit?

Tillit

Man kan bare være ansvarlig dersom de man arbeider med har tillit til en. Tillit i denne sammenheng handler om at man må oppføre seg og handle med trygghet, sikkerhet og faglig autoritet. Dersom man er likegyldig kan det skape mistillit mellom bruker og hjelper skriver Askland (2006:115).

Det at Tom har tillit til meg er altså noe av det viktigste i mitt arbeid som hjelper. Som Askland skriver blir det sentralt at det jeg velger å gjøre i situasjonen blir gjort med sikkerhet og faglig autoritet. For ikke å svekke tillitsforholdet vi har bygget opp tenker jeg at det blir viktig å ha gode begrunnelser for valget jeg tar, både faglig og personlig.

Mange utviklingshemmede oppfatter profesjonelle hjelpere som sine nærmeste personer. Noen ganger er det ingen andre i nettverket, andre ganger er personene der men har

kommet i bakgrunnen. Jeg ser en fare for at profesjonelle hjelpere kan komme til å opptre som konkurrent til venner og familie

(Nordnes, 2009:50).

Dette vet jeg er tilfelle i situasjonen med Tom. Det får jeg bekreftet gjennom gleden han viser meg når jeg kommer på jobb, i tillegg til savnet han viser allerede før jeg er ferdig for dagen. Gjerne helt i starten av dagen spør han meg: «Når kommer du på jobb igjen neste gang?». Han begynner å lage planer for neste gang vi skal være sammen, før vi i det hele tatt har planlagt hva vi skulle gjøre den dagen. Noe av grunnen tror jeg er at familien svikter ham. Han har i mange år hatt et sterkt familieforhold som sitt sterkeste ønske, men har gitt opp håpet om sterke familierelasjoner fordi familien ikke møter ønskene hans. De er ikke direkte avvisende, men gir ham løfter som sjeldent blir holdt, som igjen fører til skuffelser gang på gang. Hans måte å takle dette på er blant annet å stille spørsmål til de ansatte ved bofellesskapet om når de skal arbeide neste gang, og derfra lage avtaler. Sikre avtaler. Han blir på denne måten trygg på oss, og har etter hvert fått en veldig nær relasjon til sine hjelpere.

I forhold til formålet med pasient- og brukerrettighetsloven er ett av punktene å fremme tillitsforholdet mellom hjelper og pasient. Velger jeg å avvise Tom på Facebook tror jeg ikke tillitsforholdet mellom oss fremmes spesielt. Han ser på meg som en av sine nærmeste, hvorfor kan ikke en av hans nærmeste vise at vi er venner i offentlighet? Det viser da ikke

mye respekt å avvise vennskap? Sosial trygghet i denne sammenheng kan være at jeg ikke skjerner ham for mine venner dersom vi blir venner der, men sosial trygghet fra hans side handler mer om å vise sine venner hvilke venner han har og han ser på meg som en av de sterkeste å vise frem. Hva med hans frihet til å velge? Innstrand (2009:38) skriver at noe av det viktigste i arbeid med utviklingshemmede og deres livskvalitet er at de selv føler de har fri vilje. Rett til medbestemmelse og det å styre sitt eget liv krever trygghet og at en selv føler tilhørighet. Her kan det oppstå et dilemma fordi utviklingshemmede ofte er utsatt for at andre mener de vet bedre hva som er best for dem.

I denne situasjonen blir jeg fort en «bedreviter» som tror at det er bedre for Tom dersom vi ikke blir venner på Facebook. Jeg tenker som profesjonell yrkesutøver at det er bedre for Tom at jeg ikke gir mine venner tilgang til hans Facebook gjennom min. At det er bedre for ham at han ikke ser personlige sider av meg som han ikke ser når jeg er på jobb. At det er bedre for ham hvis jeg skjerner han for denne siden av meg. At det er bedre for han hvis han kun er venner med det nettverket han har utenom ansatte ved bofellesskapet. Men er det virkelig bedre for ham? Er det bedre for han, eller er det bedre for meg?

I denne situasjonen blir jeg fort en «bedreviter» som tror at det er bedre for Tom dersom vi ikke blir venner på Facebook.

**Men er det virkelig bedre for ham?
Er det bedre for han, eller er det
bedre for meg?**

Salthe (2009:156) skriver at hjelperne til de utviklingshemmede ofte vet mer om hjelpemottakeren sin situasjon. Forskjellen ligger gjerne i at hjelperne klarer å se lenger frem i tid. Fordi frihet er så verdifullt bør den som overstyrer ha gode grunner for de valgene han/hun tar.

**Fordi frihet er så verdifullt bør den
som overstyrer ha gode grunner for
de valgene han/hun tar.**

Velger jeg å se frem i tid? Hva er i tilfelle konsekvensene av det? Er det å se frem i tid nødvendig i denne situasjonen? Hva skader det dersom Tom ikke ser frem i tid, men kun ønsker å utvikle vår relasjon som venner her og nå? Jeg har mange spørsmål, men få svar. Likevel må jeg ta et valg.

Hva velger jeg å gjøre?

Jeg har hele tiden kravet om taushetsplikt i bakhodet og kommer raskt frem til at dersom vi blir venner på et sosialt nettverk kan det komme i konflikt med dette. Selv om jeg har taushetsplikten i bakhodet, er det de personlige årsakene som gjør at jeg bestemmer meg for ikke å legge ham til som venn på Facebook.

Jeg velger å inngå en avtale med Tom om at i stedet for å bli venner på Facebook, der han får fri tilgang til alt jeg legger ut, kan vi heller være sammen på min

Foto: Mikkel Hegna Eknes

Facebook-innlogging når jeg er på vakt. Han kan spørre om å se alt han ønsker mens jeg er tilstede. På denne måten kan jeg fortsatt styre hvor mye privat jeg ønsker å dele med ham, samtidig som jeg kan fortelle ham hva jeg ikke ønsker at han skal gå innpå. Jeg tror dette er en grei måte å balansere de ulike hensynene på i denne situasjonen. Avtalen om at han får litt tilgang virker som å være en løsning han er fornøyd med og det virker ikke som han føler seg avvist.

I forhold til å lage avtaler skriver Eknes (2003:248) at det kan være nyttig å lage

regler sammen med brukeren. Det å være med å utforme reglene kan hjelpe dem til å forstå avtalene som lages. Man må også passe på hvor mye de skal få lov å påvirke reglene som settes, samtidig som man lar dem innvirke på hvordan reglene skal gjennomføres og konsekvensene for disse. For ikke å krenke brukerens verdighet er det viktig at man som hjelper lager fornuftige regler som er bra for personen reglene gjelder for.

Når jeg forklarer Tom hva jeg kommer til å gjøre sier jeg ikke rett ut: «Jeg vil ikke du skal se de private sidene av meg». Da vil

Selv om personlige grunner kanskje er hovedgrunnen min, velger jeg heller å ha fokus på lovene når jeg forklarer til han at vi ikke kan være venner der. Er dette manipulasjon?

jeg jo mest sannsynlig bli møtt med tusen spørsmål om de sidene og være nødt til å fortelle ham om noen av dem likevel. Jeg forklarer isteden at vi ikke kan være venner der på grunn av lovene jeg kommer i konflikt med. Selv om personlige grunner kanskje er hovedgrunnen min, velger jeg heller å ha fokus på lovene når jeg forklarer til han at vi ikke kan være venner der. Er dette manipulasjon?

Salthe (2009:157) skriver om nytteprinsippet og manipulasjon. Han sier at den som benytter seg av nytteprinsippet bør ta hjelpemottakerens emosjonelle sider til betraktning. Man må kjenne personen man overstyrer så godt at vi vet at vi tror at den beslutningen vi tar er det som er best for brukeren, til tross for manipulering.

Hva er nytteprinsippet? Salthe (2009:157) forklarer det som at en person tar avgjørende avgjørelser for en annen person sitt liv, for det beste for den andre personen.

Jeg tror at selv om Tom kan ha stor glede av å være venn med meg på Facebook og ha muligheten til å kontakte meg når han vil, kan det også føre til negative konsekvenser for ham. Sett bort i fra taushetsplikt og at mine venner kan få tilgang til hans profil gjennom min, så kan også et vennskap der påvirke vårt profesjonelle vennskap i arbeidet. Tom er en ivrig gutt som vier mye oppmerksomhet

til personer han liker. Det er jo i utgangspunktet ingen negativ ting, men hva om jeg plutselig syntes det blir for mye av det gode? Hva om jeg blir lei av å svare ham, eller bare en bagatell som å ikke svare ham fort nok? Hva om han vet jeg skulle vært på arbeid med han en helg, men ser via Facebook at jeg byttet bort vekten min til fordel for å gå på konsert eller lignende? Hva om han ser på et vennskap via Facebook som et annerledes vennskap enn den relasjonen vi har via min jobb? Hva om han deler personlige ting som jeg er pliktet til å formidle videre til jobben, men som han tror kun blir mellom oss? Det er mange dilemma som lett kan oppstå. Jeg tror alt dette er forhold som på sikt kan såre Tom like mye som at jeg ikke deler alt med ham, men kun gir ham delvis tilgang til min Facebook-innlogging når jeg er på

Hva om han vet jeg skulle vært på arbeid med han en helg, men ser via Facebook at jeg byttet bort vekten min til fordel for å gå på konsert eller lignende?

jobb. Alt i alt i betraktning føler jeg at dette valget er det riktige valget for oss. Det betyr ikke nødvendigvis at det trenger å være det riktige valget for alle andre som er i samme situasjon.

Jeg har egentlig aldri tenkt over dilemmaet før jeg er oppi det selv, og valgte derfor å fortelle de andre som arbeider i bofellesskapet om måten jeg løste dilemmaet på. Jeg får tilbakemelding om at de synes det er en fin ordning som

også noen av de andre ved bofellesskapet ønsker å benytte seg av hvis de havner i samme situasjon.

Selv om jeg er fornøyd med måten vi har løst situasjonen på dukker det opp nye spørsmål som jeg ikke tidligere har tenkt over. Jeg brøt ikke loven, jeg fikk ha

Føler Tom at jeg overvåker vårt vennskap når jeg alltid må sitte med ham når han ser på min Facebook?

kontroll på privatlivet mitt, samtidig som Tom fikk tilgang de gangene jeg var tilstede. Fra min side av saken høres dette veldig positivt ut. Men kunne jeg gjort noe mer i situasjonen for at Tom kunne blitt enda mer fornøyd? Han godtok jo løsningen, men var jeg for egoistisk? Føler Tom at jeg overvåker vårt vennskap når jeg alltid må sitte med ham når han ser på min Facebook? Er det nok for han å bare ha tilgang til profilen min når jeg er der, eller ønsker han egentlig mer, kanskje mer i forhold til det å kontakte meg når jeg ikke er tilstede?

Aadland (2007:5) nevner at typisk for etiske dilemma er at det ikke finnes fasit løsninger. Uansett hvor mye man drøfter er det ikke sikkert man finner et svar man er helt fornøyd med.

I forhold til spørsmålene jeg stiller meg selv har heller ikke jeg svar på disse. Jeg tenker likevel det er sentralt å reflektere nøye over den aktuelle situasjonen, og ikke minst stille noen spørsmål til seg selv, som et grunnlag for å finne den best mulige balansen mellom de ulike hensynene som

står på spill. For meg handler faglighet også om å stille seg selv litt mot veggen, i tillegg til å våge å ikke nødvendigvis ha fasitløsninger i enhver situasjon. Dette er det jeg tar med meg videre fra denne situasjonen. ● ● ●

Kilder:

- Askland, L (2006). *Det personlige i det profesjonelle – ti tekster til tanke*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Aadland, E (2007) Innledning til refleksjonsmodell – etikk i tveetydighetens og tvilens tegn. Grønningsæter A. & FOs yrkesetiske råd (red.) *Rett eller galt – eller noe midt i mellom?* Oslo: Fellesorganisasjonen for barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere, og velferdsarbeidere.
- Eknes, J (2003). *Utviklingshemning og psykisk helse*. 3.utg. Oslo: Universitetsforlaget.
- Helsedirektoratet (2012) ICD-10. Den internasjonale statistiske klassifikasjonen av sykdommer og beslektede helseproblemer 10. Revisjon – 2012. [Internett], Tilgjengelig fra: <<http://finnkode.kith.no/2012/#|icd10|ICD10SysDel|2599534|flow>> [Nedlasta 29.April 2012].
- Helsepersonelloven. (1999) *Lov om helsepersonell m.v. av 2. juli 1999 nr. 64*.
- Holden, B (2008). *Psykiske lidelser og utviklingshemning – Atferdsanalytisk forståelse og behandling*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Innstrand, A.G (2009). Livskvalitet. I Eknes, J & Løkke, J.A (red.), *Utviklingshemning og habilitering – Innspill til habiliteringsprosessen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Pasient og brukerretektighetsloven. (1999) *Lov om pasientrettigheter av 2.juli 1999 nr. 63*.
- Salthe, G (2009). Negativ frihet og evne til selvbestemmelse. I Eknes, J & Løkke, J.A (red.), *Utviklingshemning og habilitering – innspill til habiliteringsprosessen*. Oslo: Universitetsforlaget.